

ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ

Салиева Мадина Адхамжоновна

Тошкент вилояти Чирчиқ Давлат педагогика институти

Аннотация: мақолада ўқитувчи ва талабалар ўртасида маълум билим, кўникма ва қобилиятларни узатиш ва ўзлаштиришга қаратилган янги педагогик усуллардан фойдаланиш ҳақида гап кетади.

Калит сўзлар: чизмачилик, дарс машғулоти, педагогик технология, усул ва воситалар, пассив ва фаол усуллар, методика.

APPLICATION OF LEARNING METHODS IN DRAWING LESSONS

Salieva Madina Adkhamzhonovna

Chirchik State Pedagogical Institute, Tashkent Region

Abstract: The article discusses the use of new pedagogical methods aimed at transferring and assimilating certain knowledge, skills and abilities between teachers and students.

Keywords: drawing, lessons, pedagogical technology, methods and means, passive and active methods, methodology.

Ўқитиш усуллари (қадимги юнонча *μέθοδος* – усул, йўл) - ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўзаро таъсири усули, бунинг натижасида таълим мазмуни билан таъминланган билим, кўникма ва малакаларни узатиш ва ўзлаштириш мавжуд. Тренингни қабул қилиш (ўқитишни қабул қилиш) - ўқитувчи ва талабалар ўртасида маълум билим, кўникма ва қобилиятларни узатиш ва ўзлаштиришга қаратилган қисқа муддатли ўзаро таъсир.

Маҳаллий педагогикада ўрнатилган анъанага кўра ўқитиш усуллари уч гуруҳга бўлинади:

1. Таълим ва билим фаолиятини ташкил этиш ва амалга ошириш усуллари:

➤ Оғзаки, визуал, амалий (ўқув материални тақдим этиш манбасига кўра).

➤ Маҳсулдор, тушунтириш ва иллюстрация, излаш, изланиш, муаммоли ва бошқалар (ўқув-билиш фаолияти табиати бўйича).

➤ Индуктив ва дедуктив (ўқув материални тақдим этиш ва идрок этиш мантиғига мувофиқ);

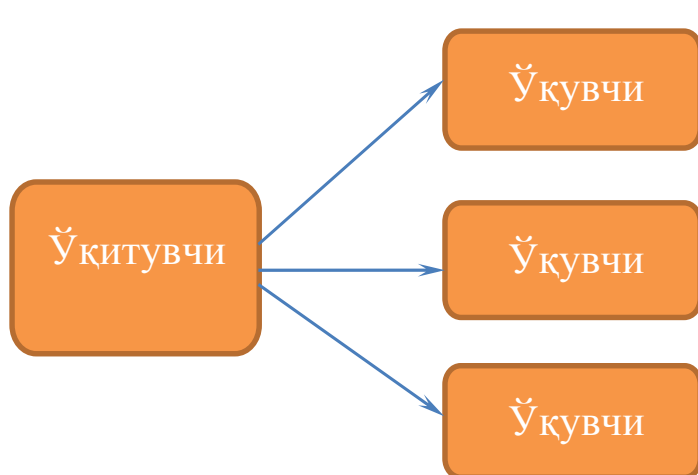
2. Таълим-билиш фаолияти самарадорлигини назорат қилиш усуллари:

билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштириш самарадорлигини оғзаки, ёзма текшириш ва ўз-ўзини текшириш;

3. Таълим ва когнитив фаолиятни рағбатлантириш усуллари: билим, кўникма ва малакаларни эгаллашда мотивация, масъулият ҳисси, мажбуриятлар, қизиқишларни шакллантиришда маълум рағбатлантириш.

Ўқитиш амалиётида ўқитиш услубларини аниқлашда бошқа ёндашувлар мавжуд бўлиб, улар ўқув материални идрок этиш даражасига асосланади: пассив, фаол, интерактив, эвристик ва бошқалар. Ушбу таърифлар кўшимча тушунтиришни талаб қилади, чунки ўқув жараёни пассив бўлиши мумкин эмас ва ҳар доим талабалар учун очилиш (эврика) эмас.

Пассив усул (1 расм), дарсларда ўқитувчининг талабалар билан алоқаси сўровномалар, мустақил, назорат ишлари, тестлар ва бошқалар орқали амалга оширилади. Замонавий педагогик технологиялар ва ўқув материалларини ўқувчилар томонидан ўзлаштириш самарадорлиги нуқтаи назаридан пассив усул энг самарасиз, аммо, шунга қарамай, унинг ижобий томонлари ҳам бор.

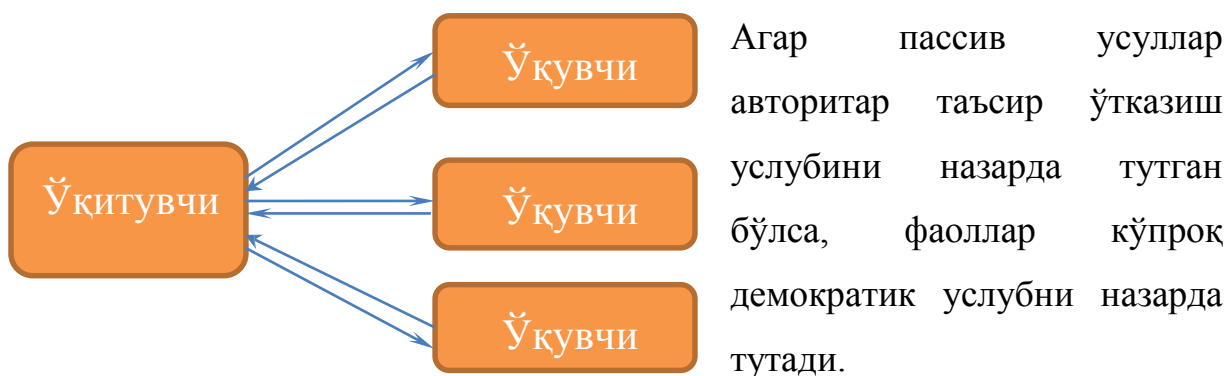
Бу ўқитувчи томонидан дарсга нисбатан нисбатан осон тайёргарлик ва дарснинг чекланган вақт оралиғида нисбатан катта миқдордаги ўқув материални тақдим этиш имкониятидир.

1 расм

Ушбу афзалликларни ҳисобга олган ҳолда, кўплаб ўқитувчилар пассив усулни бошқа усуллардан афзал кўришади. Айтишим керакки, баъзи ҳолларда ушбу ёндашув тажрибали ўқитувчининг кўлида муваффақиятли ишлайди, айниқса талабалар мавзунини пухта ўрганишга қаратилган аниқ мақсадларга эга бўлса. Маъруза пассив дарснинг энг кенг тарқалган тури.

Ушбу турдаги дарс катталар ўқийдиган, мавзунини чуқур ўрганиш учун аниқ мақсадларга эга бўлган тўлиқ шаклланган одамлар ўқийдиган университетларда кенг тарқалган.

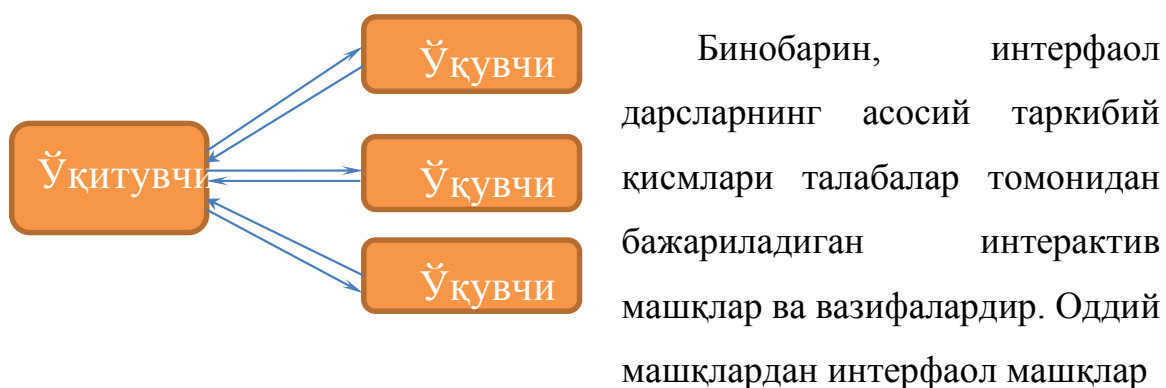
Фаол усул (2-расм) бу ўқувчилар ва ўқитувчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг бир шакли бўлиб, унда ўқитувчи ва талабалар бир-бири билан дарс давомида ўзаро муносабатда бўлишади ва бу эрдаги талабалар пассив тингловчилар эмас, балки дарснинг фаол иштирокчилари. Агар пассив дарсда асосий белги ва дарс бошқарувчиси ўқитувчи бўлган бўлса, демак бу ерда ўқитувчи ва талабалар тенг асосда.

2 расм

Кўп одамлар фаол ва интерактив усуллар ўртасида тенг белги қўйишади, аммо умумийликка қарамай, уларнинг фарқлари бор. Интерфаол усулларни фаол усулларнинг энг замонавий шакли деб ҳисоблаш мумкин.

Интерактив усул (3-расм). Интерфаол - бир-бири билан мулоқот қилиш, суҳбатлашиш, суҳбатлашиш режимида бўлишни англатади. Бошқача қилиб айтганда, фаол усуллардан фарқли ўлароқ, интерактив усуллар ўқувчиларнинг нафақат ўқитувчи билан, балки бир-бири билан янада кенгроқ ўзаро муносабатларига ва ўқув жараёнида ўқувчилар фаолиятининг устунлигига қаратилган. Интерфаол дарсларда ўқитувчининг ўрни ўқувчиларнинг дарс мақсадларига эришиш фаолияти йўналишига камаяди. Ўқитувчи, шунингдек, дарс режасини тузади (одатда бу интерактив машқлар ва топшириқлар бўлиб, улар давомида талаба материални ўрганади).

3 расм

ва топшириқларнинг муҳим фарқи шундаки, уларни бажариш орқали талабалар ўрганилган материални нафақат унчалик мустаҳкамлайдилар, балки янгисини ўрганадилар.

Маҳорат дарси (инглизча *Master class*, немисча *Meisterkurs*, *Musikpädagogik*, франсузча *Classe de maître*) ўқитишнинг оригинал усули бўлиб, амалий кўникмаларни такомиллаштириш учун маълум бир соҳа (мусика, тасвирий санъат, адабиёт, режиссёрлик, актёрлик, дизайн, педагогика ва ҳунармандчилик) мутахассиси томонидан ўтиладиган аниқ фаолият туридир.

Мастер-классни долзарб муаммолар ва технологияларни назарий шарҳи билан тўлдириш мумкин, аммо асосий вазифа - бу мулоқот қилиш ёки маълумотни ўзлаштириш эмас, балки техника, усул, техника ёки технология бўладими, фаолият услубларини утказиш. Кўпинча мастеркласс уста ва тингловчиларнинг биргаликдаги фаолияти натижалари бўйича мунозара билан яқунланади.

Мастер-классни ўтказиш қатъий бир хил стандартларга эга эмас. Дарсинг ушбу шакли ҳам вақт билан тартибга солинмайди: мастер-класс бир соатдан бутун иш кунига қадар давом этиши мумкин. Бевосита иштирокчилар сони иккитадан ўттиз кишини қамраб олиши мумкин. Одатда мастер-классни ўтказиш мутахассиснинг сезги ва талабанинг амалий эҳтиёжларига асосланади.

Маҳорат дарси давомида талаба қандайдир ижодий фаолиятни амалга оширади ва уста уни қандай амалга оширишни аниқ тушунтиради, ўз нуктаи назарига изоҳ беради ва ўзи фаолиятнинг айрим элементларини намоёиш этади, энг типик хатоларни тушунтиради. Шундан сўнг талаба магистрнинг тушунтиришларини ҳисобга олган ҳолда фаолиятни қайта бажаради. Ушбу ўқитиш услубининг афзалликлари: мутахассис ва талаба ўртасидаги доимий алоқа, амалий характер ва индивидуал ёндашув.

Кўпинча мастер-класс таниқли санъат арбоби сафари билан бирга келади ва томошадан бир кун олдин ёки ундан кейинги кун ўтказилади.

Маҳорат дарсининг мақсадларидан бири бу мутахассис ва бошланғич ўртасидаги интеллектуал алоқа, бу мастер-класс давомида талабанинг мустақил ва ташқи фикрлаш қобилиятини ривожланишига олиб келиши керак. Шунингдек, тингловчиларга маълум бир илмий интизомнинг профессионал тилини ўргатиш (адабиётшунослик, санъатшунослик ...) муҳим рол ўйнайди.

Педагогикада маҳорат дарси (мастер-класс).

Педагогикада маҳорат дарси очик дарсга яқин; у ерда иштирок этган катталар аудиториясининг у ёки бу шаклида фаол иштирок этишини англатади. Педагогик маҳорат дарсларининг учта асосий тури мавжуд:

- **Педагогик тажрибани тақдимот қилиш (презентация):** тақдим этилган таълим ёки таълим технологиясининг асосий ғояларини қисқача тавсифлайди, ишнинг аниқ намунасини намойиш этади (дарс ёки синфдан ташқари иш шаклида); ўқитувчи ишидаги муаммолар ва истиқболлар тингловчилар билан муҳокама қилинади (аслида бундай мастер-класс - бу чекланмаган, эркин шаклда ўтказиладиган очик дарс).

- **Тақлид қилиш ўйини (имитацион):** ўқитувчи ўқувчилар ўрнини эгаллайдиган тингловчилар билан машғулот ўтказади, бир вақтнинг ўзида иккита рол ўйнайди: очик дарсда қатнашадиган талабалар ва мутахассислар.

- **Моделлаштириш:** иштирокчи-ўқитувчилар мутахассис томонидан таклиф қилинган дарс технологияси режимида дарснинг ўз моделини қуриш бўйича мустақил иш олиб борадилар. Мастер-классни олиб борадиган мутахассис маслаҳатчи вазифасини бажаради; у фақат тингловчиларнинг мустақил фаолиятини ташкил қилади, сўнгра дарс давомида яратилган муаллифлик моделларини муҳокама қилишда қатнашади (бу вариант классик мастер-классга энг яқин).

Сўзимнинг сунгида хозирги кундаги пандемия шароитида, дарсларимизнинг онлайн тарзида олиб боришда, худди шундай мастеркласслардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ булар эди. Хусусан Чизмачилик фанининг “Геометрик яшашлар”, “Туташмалар” мавзусига,

“Чизма геометрия” фанининг “Текисликнинг асосий чизиқларини топиш”, “Нуктадан текисликгача бўлган масофани аниқлаш”, “Текисликларнинг ўзаро кесишуви”, “Сиртларни текислик билан кесишуви”, “Сиртларнинг ўзаро кесишуви”, “Сфералар усули” ва бошқа қатор мавзуларини талабалар томонидан ўзлаштиришида жуда қулай келади. Биз ўқитувчилар шу мавзуларни махорат дарси (мастер-класс) видеога олиб платформага жойласак, талабаларга мавзуларни ўзлаштириш осон кечади деб ҳисоблайман.

Адабиётлар рўйхати:

1. Алехин А.Ю. Общие методы обучения в школе. — К.: Радянська школа, 1983. — 244с.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — М.: ИНТОР, 1996. — 544 с.
3. Загвязинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация: Учебное пособие для вузов. 3-е изд., испр. — М.: Академия, 2006. — 192 с.
4. Краевский В. В., Хуторской А. В. Основы обучения: Дидактика и методика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2007. — 352 с.
5. Д. Джонсон, Р. Джонсон, Э. Джонсон-Холубек «Методы обучения. Обучение в сотрудничестве»;
6. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Т., 2006
7. Tolipov O‘., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Т., «Fan», 2006

8. Xoliqov A. “Pedagogik mahorat”, T., TDPU, -2009